

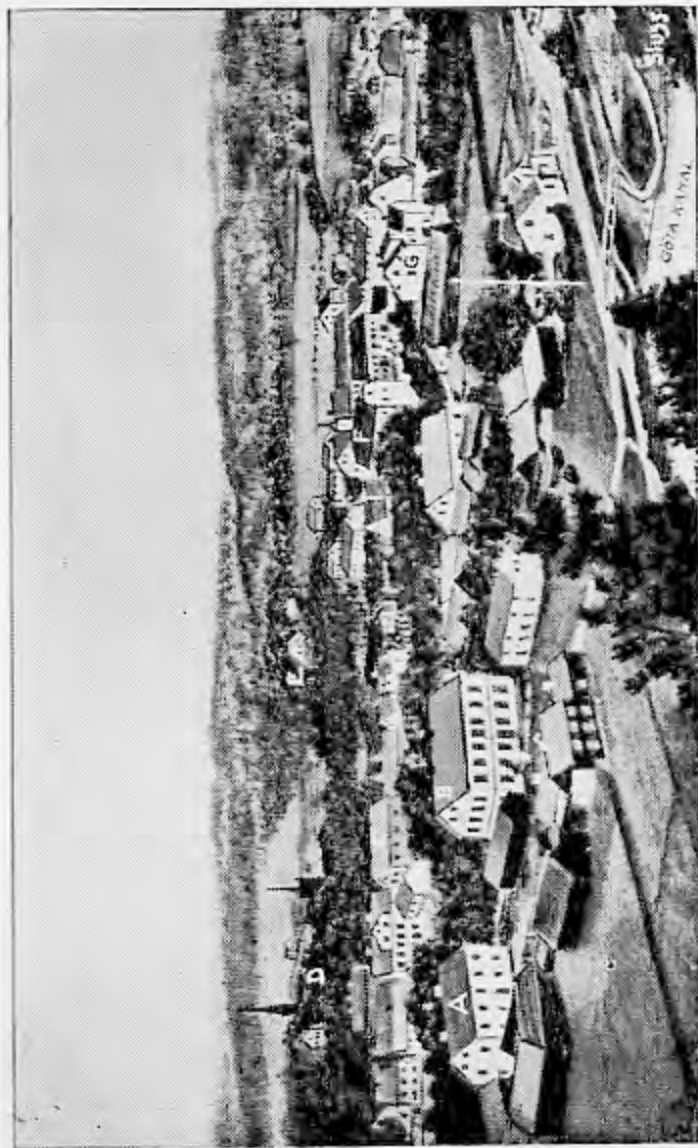
S:T RAGNHILDS GILLES

ÅRSBOK

1932

SÖDERKÖPING
GUST. THORÉNS TRYCKERI AKTIEBOLAG
1932

Vy över Söderköping, början av 1880-talet.

A. Davarnde postkontoret. B. Elementarskolan. C. f. d. postkontor och bokhandel. D. Stadskyrkan. E. Drothems kyrka. F. Rådhuset. G. Glastglavaregården. H. Rådhusetorget. Obs! Gamla slussgraven.

Söderköping på 1860-talet.

Några personer och glimtar från stadens kommunala liv från denna tid.

Av AXEL FERB.

Genom kungliga förordningen av den 21 mars 1862 angående kommunalstyrelse i stad kom staden i tillfälle att besluta om införande av *s t a d s f u l l m ä k t i g e* för handhavande av stadens angelägenheter och förvaltning, vilket hittills skett genom inför magistraten hällen *a l l m ä n r å d s t u g a*, medan den verkställande makten utövades av *s t a d e n s ä l d s t e*.

Magistratens ordförande vid denna tid var Borgmästaren P. Blidberg, som i denna sin befattning kvarstod till början av 1880-talet, då han efterträddes av Borgmästare Algot Hagberg. Samarbetet mellan magistraten och stadens övriga myndigheter synas ha varit både livligt och förtroendefullt. De många initiativ, som utgingo från Borgmästare Blidberg, vunno i allmänhet beaktande och vid utredningar av viktigare ärenden synes han ha varit den givne ledaren. En hedersman av gammal stam åtnjöt han stor aktning och tillgivenhet bland stadens invånare. Han var också stadens representant såväl i landstinget som de sista ständsriksdagarna.

Borgmästare P. Blidberg.

V. Häradshövding och Rådman Fritz Lundstedt.

Vid bormästarens sida i ämbetet stod förste rådmannen v. häradshövd. Fritz Lundstedt. Han var tillika magistratssekreterare och vid förfall för borgmästaren dennes ställföreträdare. Under vakansen efter borgmästare Blidberg uppehöll han ämbetet, och det var endast hans höga ålder, han var född 1817, som gjorde, att han ej blev hans efterträdare. I egenskap av ordförande i hälsovårds- m. fl. nämnder neklade han

ett nitiskt arbete för stadens väns och utveckling.

Den 1:te november 1862 hölls allmän rådstuga för att besluta huruvida staden enligt nya förordningen skulle överlåta sin beslutande rätt på stadsfullmäktige eller fortfarande utöva densamma på allmän rådstuga. Vid överläggningen härom gjorde sig olika meningar gällande, men vid verkställd omröstning befanns, att de närvarande med 763 ja mot 16 nej beslutat stadsfullmäktigeinstitutionens införande. Sadsfullmäktiges antal skulle vara 20. Redan den 6:te december förrättades det första stadsfullmäktigevalet i Söderköping. Huruvida detsamma föregåtts av någon större valagitation, därom förmäler historien intet. Man torde erinra sig, att blott en del av stadens invånare vid denna tid hade rösträtt och att röstskalan var graderad.

Vid valet erhöll Målaren C. W. Sjöling 958 röster, Garvaren E. M. Eriksson 951 röster, Boktryckare Anders Söderström 940 röster, Konsul E. A. Engström 939 röster, Bryggaren O. Marin 931 röster, Bagaren J. P. Lejkel 928 röster, Rektor P. W. Widegren 910 röster, Apotekaren Carl Franzén 901 röster, Handelsarr. J. Björnlund 900 röster, Färgaren A. W. Tengzelius 850 röster, Bleckslagaren J. F. Nylander 848 röster, Repslagare Sv. Ringstrand 824 röster, Sadelmakare E. Klingström 823 röster, Garvare P. Åström 800 röster, Målaren C. J. Sandström 793

röster, Stadsläkaren Carl Sevon 774 röster, Handelsarr. A. Hjoiton 727 röster, Skräddaren P. J. Berg 716 röster, Skomakaren J. E. Wallerstedt 688 röster och Urfabrikör G. Hjerner 585 röster.

Dessutom erhöles 28 personer från 342 ned till 2 röster.

För hälften av de valda räckte mandattiden 2 år, för de övriga 4 år. Genom lottdragning inför magistraten den 13 december utröntes, vilka som skulle tillhöra den ena eller andra gruppen. Vid samma tillfälle utsågs målaren Sjöling, som erhållit de flesta rösterna, att sammankalla stadsfullmäktige till deras första sammanträde på det nya året.

Näppeligen någon av vår stads inbyggare under nyare tid har nedlagt ett så omfattande, mångsidigt och framgångsrikt arbete till sin stads fromma som målarmästaren C. W. Sjöling. Redan nu finna vi, att han ägde så allmänt förtroende att han erhöles högsta röstetalet vid stadens första stadsfullmäktigeval. I 45 år tillhörde han sedan denna korporation som en av dess allra verksamaste medlemmar och slutade som dess högt aktade ordförande. Hans

yttre framträdande förrådde ingalunda hans stora begåvning och enastående framsynthet. Under en lång följd av år var hon den stadens »klockarfar», som skulle allting bestyra och han gjorde detta både klokt och behändigt, alltid med stadens bästa för ögonen. — Då brunnen av flera samverkande orsaker var färdig att inställa driften, tog han så gott som hela denna rörelse i egna händer och på eget ansvar, blev både styrelse, direktör och kamrer och lyckades med sin enastående energi och kloka anordningar åter få företaget på det torra, om man nu får använda detta uttryck för en vattenkuranstalt. — Tidigare än någon

Mälarmästaren C. W. Sjöling
sifm. 1863-1907.

annan insåg han fördelen av en järnväg mellan Norr- och Söderköping och hade han då lyckats föra sin vilja igenom skulle vi av denna förbindelse haft en synnerligen god inkomstkälla. Järnvägen blev väl senare en verklighet men då i ett sammanhang, som ej på långt när gav staden den favör, Sjöling avsett. Det var en ringa gård av tack-samhet, då staden utverkade Konungens stora guldmedalj för hans medborgerliga förtjänster.

*Bokbindaren m. m. A. Söderström stfm. 1863-65.
Sedan Rådman.*

Som n:o 3 bland de valda står boktryckaren och vi kunna tillägga bokbindaren, redaktören och utgivaren av Söderköpings Nya Tidning sedermera rådmannen Anders Söderström. Den, som sett de zymliga och propa lokaler vår nutida platstidning disponerar, har svårt att föreställa sig de utrymmen en tidning på 1860-talet kunde åtnöja sig med i den lilla gård vid Skönbergagatan, där fru Adolfsson nu sköter om frisyren åt stadens damer. Ett litet rum å nedre botten var redaktions-

lokal, tidningsexpedition, bokbinderi och rådmannens mot-tagningsrum, medan tryckeriet hade lika anspråkslösa lokaler i den lilla tillbyggnaden in på gården. Söderström åtnjöt stort förtroende och deltog med intresse i den kommunala förvaltningen. Under de senare åren led han svårt av den s. k. danssjukan, vilken påverkade hans uppträdande och åtbörder på ett sätt, som åtminstone det unga Söderköping hade svårt att förstå.

Då Söderström 1865 valdes till rådman, efterträddes han i stadsfullmäktige av stadens organist och klockare, musikdirektören A. W. Ahlstedt, även han mycket anlitad i kommunala värv. Under en följd av år var han bland annat drätselkammarens ordförande.

Till stadsfullmäktiges förste ordförande utsågs v. konsul E. A. Engström. Han tillhörde stadsfullmäktige till och med 1878 och tog en verksam del i dess arbeten, där hans praktiska läggning var av stor och välgörande betydelse. På ett tämligen bestämt klockslag såg man ofta konsul Engström, grosshandl. Munck och några andra av stadens mera betydande borgare mötas å Rådhusorget och efter en stunds samspråk styra sina steg till »Borgarsalen» eller annat lämpligt ställe för att mera privatim resonera om rådande affärläge, stadens angelägenheter och vad för övrigt, som kunde vara av aktuellt intresse. Borgarsalen var inrymd i en tämligen anspråkslös byggnad å den tomt vid Rådhusorget, där Falénska huset sedermera blivit uppfört. Engström var veterligen stadens siste konsul, i vilken egenkap han hade att bevaka grannlandet Danmarks intressen. Utom gården vid Rådhusorget ägde han flera stadsjordar, Högmark och Torstorp i Drothems socken samt arrenderade kungsladugården Alboga.

Till v. ordförande valdes bryggaren Ossi an Marin, stadsfullmäktig till och med 1877. I likhet med Engström tog han en livlig del i stadsfullmäktiges förhandlingar. Han ivrade bland annan för en effektivare gatubelysning och väckte vid 1866 års junisammanträde förslag härom. För gatubelysningen fanns vid denna tid summa 17 lyktor med hampolja som brännmaterial. Marin yrkade nu, att lampornas antal måtte ökas till 41 och hampoljan utbytas mot fotogén. Ärendet remitterades till drätzelkammaren för skyndsam behandling. Härtill gjorde borgmästare Blidberg det tillägg, att tändningen måtte utsträckas, så att densamma började i mitten av september

*Konsul E. A. Engström
stfm. 1863-1878.*

*Bryggaren Oskar Marin
stfm. 1863-1877.*

och slutade i mitten av april. »såvida mansken icke då inträffar». Vid sammanträde i augusti beslöts emellertid på av drätselkammaren anförda skäl att med den förbättrade gatubelysningen skulle tillsvidare anstå, men att tändningen skulle ske enligt borgmästarens förslag. Tid efter annan framkommo nya förslag. Sålunda beslutade stadsfullmäktige i mars år 1867 »att en förbättrad gatubelysning skall anordnas medels användande av den »Wilanderska gaslampan»

så tidigt, att den kan börja instundande höst». Kostnaderna skulle bestridas genom brännvinsförsäljningsbolagets vinstmedel. Drätselkammaren, som åter fick ärendet om hand, lög på detsamma till februari 1868, då den meddelade att brännvinsmedlen redan blivit använda till andra arbetsföretag, varföre förslaget borde få förfalla. Ärendet behandlades på 3 påföljande sammanträden för att slutligen uppskjutas till kommande år. Först 1870 bestämdes, att 8 nya lyktor skulle anskaffas och hampoljan utbytas mot fotogén. — På Marins tillskyndan upphävdes från och med 1870 magistratens självskrivenhet att förätta bouppteckningar och arvsskiften inom staden. Marin bedrev i sin gård, nuvarande armaturfabriken, en omfattande tillverkning av olika ölsorter, betydligt fylligare än vårt pilsnerdricka. Särskilt var Marinska svenskölet i stora helbuteljer av menige man mycket omtyckt.

Bagaren J. P. L e j k e l ägde gård och bageri vid Haga-torget, efter hans död inköpt av staden. Den raserades för ett 20-tal år sedan för Magasinsgatans framdragning. Lejkel tillhörde stadsfullmäktige 1863—1879 och var ledamot av en del nämnder, men låter ej så mycket tala om sig i de förda protokollen.

Rektor P. M. Widegren vid stadens lägre elementarläroverk, som var stadsfullmäktigeledamot under samma tidsperiod, deltog däremot flükt i fullmäktiges förhandlingar och ställde sig icke sällan på oppositionens sida. Särskilt gällde detta i den av Sjöling framförda järnvägsfrågan, varvid han livligt understödes av sin collega, magister Lunöborg. I likhet med många andra lärare från denna tid verkade den gode rektorn icke så litet originell och ehuru själv otvivelaktigt i besittning av stor lärdom, hade han svårt att meddela något större mått därav åt sina disciplar, till största delen beroende på hans oförmåga att upprätthålla den nödiga disciplinen.

*Rektor P. M. Widegren
stfm. 1863-1879.*

*Apotekaren Carl Franzén
stfm. 1863-1887.*

Apotek. Carl Franzén, stadsfullmäktig 1863—1887, synes mest hava varit anlitad som revisor, ledamot i bevillningsberedningen, fattigvården m. m., men ytrar sig ej mycket vid fullmäktiges sammanträden. Franzén var en fin och försynt man och åtnjöt som sådan det bästa anseende. Apoteket var vid denna tid inrymt i nuvarande Hilmertska gården vid Rådhusstorget, vilken fastighet tillhörde Franzén. Den vackra inredningen här blev utnyttjad i de nya lokaler-

na, då apoteket flyttade till Kasten hov. Somrarna tillbringade familjen på sin lantegendom Fransberg i Tingstad sn.

*Handlanden J. Björnlund
stfm. 1863-1875.*

Handelsarrendator, som titeln lyder i Magistratens protokoll. *Johannes Björnlund*, stadsfullmäktig 1863—1875. Liksom Franzén var det huvudsakligen i nämnder o. kommittéer han utövade sin verksamhet. Han ägde nuvarande Högbergska handelsfastigheten vid Storgatan och drev här en betydande affärsrörelse först tillsammans med handlanden August Wallberger och därefter med sonen Edvard som delägare i affären.

Under motivering av skärgårdsbornas upprepade klagomål och deras hot att söka sig en annan avsättningsort för sina varor framlade färgerifabrikören *A. W. Tengzelius* stadsfullmäktig 1863—1868, vid sammanträde i september 1865 en motion om Storåns uppmuddring, vilken motion av borgmästare Bldberg livligt tillstyrktes. Staden hade vid denna tid två stora marknader: Eriksmässan även kallad ungdomsmarknaden i slutet av maj eller början av juni och skärgårdsmarknaden i september. Denna senare var den betydligaste och pågick minst två dagar, vartill man kan räkna marknadsaftonen och »da'n ätter». Hit kommo då skärgårdsbåtar från

*Färgaren A. W. Tengzelius
stfm. 1863-1868.*

hela Ostergötlands och norra Smålands skärgårdar, tungt lastade med fiskevaror av olika slag, mest saltade, men även sälhudar, sältran, skjuten sjöfågel m. m. Det gällde nu för stadens och ortens befolkning att förse sig med vinterförråd av saltad strömming, torsk, ål, bressling m. m. I gengäld fingo stadens handlande förse skärgårdsborna men vad dessa behövde för den kommande vintern. Man förstår härav betydelsen av att hålla ån i trafikabelt skick. Liksom den förut omtalade belysningsfrågan varvade även detta ärende mycken utredning och vandrade flere gånger mellan stadsfullmäktige och drätselkammaren. Beslut fattades, och fattade beslut återtogos. Först under de svåra åren 1868—69 enades man att utföra en del av muddringen som nödhjälpsarbete. Trots stadens protester indrogos förutnämnda marknader, ungdomsmarknaden 1866 och skärgårdsmarknaden 1877 och ersattes med månadmöten. (Se bild å sid. 26).

En man, som nedlade synnerligt stort intresse och mycket arbete för sin stads förkovran, var bleckslagaren Joh. Fr. Nylander, stadsfullmäktig 1863—1897. Framsynt och mån om stadens utveckling, stod han troget vid Sjölings sida i dennes strävanden. Bland annat ivrade han ehuru förgäves för stadens inköp av hemmanet Bossgård, vars skröpliga uthus med halmstäckar och gödselhögar så gott som inne i staden knappast verkade inbjudande för den söderifrån kommande besökaren. Nylander hade på känn, att en förstad härute förr eller senare skulle uppväxa och han ansåg det nödvändigt, att staden skulle kunna utöva kontroll vid en sådan bebyggelse. Hans aning blev ju också besannad och det torde få räknas som en ovanligt lyckad omständighet,

*Bleckslagare J. F. Nylander
stfm. 1863-1897.*

hela Ostergötlands och norra Smålands skärgårdar, tungt lastade med fiskevaror av olika slag, mest saltade, men även sälhudar, sältran, skjuten sjöfågel m. m. Det gällde nu för stadens och ortens befolkning att förse sig med vinterförråd av saltad strömming, torsk, ål, bressling m. m. I gengäld fingo stadens handlande förse skärgårdsborna men vad dessa behövde för den kommande vintern. Man förstår härav betydelsen av att hålla ån i trafikabelt skick. Liksom den förut omtalade belysningsfrågan varvade även detta ärende mycken utredning och vandrade flere gånger mellan stadsfullmäktige och drätselkammaren. Beslut fattades, och fattade beslut återtogos. Först under de svåra åren 1868—69 enades man att utföra en del av muddringen som nödhjälpsarbete. Trots stadens protester indrogos förutnämnda marknader, ungdomsmarknaden 1866 och skärgårdsmarknaden 1877 och ersattes med månadmöten. (Se bild å sid. 26).

En man, som nedlade synnerligt stort intresse och mycket arbete för sin stads förkovran, var bleckslagaren Joh. Fr. Nylander, stadsfullmäktig 1863—1897. Framsynt och mån om stadens utveckling, stod han troget vid Sjölings sida i dennes strävanden. Bland annat ivrade han ehuru förgäves för stadens inköp av hemmanet Bossgård, vars skröpliga uthus med halmstäckar och gödselhögar så gott som inne i staden knappast verkade inbjudande för den söderifrån kommande besökaren. Nylander hade på känn, att en förstad härute förr eller senare skulle uppväxa och han ansåg det nödvändigt, att staden skulle kunna utöva kontroll vid en sådan bebyggelse. Hans aning blev ju också besannad och det torde få räknas som en ovanligt lyckad omständighet,

*Bleckslagare J. F. Nylander
stfm. 1863-1897.*

att staden utan all sin förskyllan fått med sig införliva ett så välordnat samhälle som villastaden Bossgård. Nylander var ledamot i så gott som samtliga stadens nämnder, styrelser och ett flertal kommittéer och detta icke blott till namnet utan även till gagnet. Men hans rika begåvning togs även i anspråk på andra områden. Sålunda var han en av Arbetareföreningens stiftare och dess förste ordförande, ordförande i Hantverksföreningen, brandchef, med mycket mera. Lyckad rimsmidare, strödde han omkring sig vid samkväm och festliga tillfällen en rik skörd av tillfällighetsdikter med såväl allvarligt som skämtsamt innehåll. Ett liett prov må här som omväxling anföras.¹⁾

«PRICKAR».

»Otack är världens lön»
är en mycket gammal sägen.
Än i dag görs samma rön
och förblir väl i den vägen.

En vill ha det, som det var
under fars och farsfars tider,
söker envist hålla kvar
allt, som mot upplysning stiger.

En han ständigt följer med
tidens krav och spar ej heller,
river gammalt ruttet ned
och ett bättre dit han ställer.

En på sta'n vill ha figur,
lägg Bossgård till densamma.
Strax han höra får: »Filur,
Du vill vinsten själv anamma!»

¹⁾ Dåvarande Söderköpings-Posten hörde tydligen icke till Nylanders beundrare, utan serverade gent emot denne en del elakheter. Sålunda menade tidningen, att Nylanders motion om inköp av Bossgård, som då ägdes av en bleckslagare, dikterats av yrkesavund. De till formen icke alltid oklanderliga utstren av Nylanders lyra betecknades som bleckslagarpoesi: o. s. v.

Skymma träden Herrans hus,
så mau där i mörker famlar,
en då tar sig för burdus
träden därför grundligt hamlar.

Men då får han höra på
»helgerån» och »vandalism».
Hade han lå't träden stå
som förut, han undgått schism.

Berge' tycker en är kalt,
vill dess sidor skönt plantera.
En han finner det fatalt,
vill detsamma strax rasera.

Stackars den »det vederbör»,
han skall allt och allting sköta.
Gör han saken som sig bör,
säkeri lär det någon stöta.

Är ett räcke på förfall
eller gatan miserabel,
genast fordras, att han skall
göra saken fullt durabel.

Än för fult och än för dumt,
än för simpelt, än för präktigt,
aldrig lovord, men får plunt
knot och klander rent förskräckligt.

En vill uppåt, en vill ned,
en vill framåt, en tillbaka.
Till uppoffring en är med,
en vill spara och försaka.

En i minsta sak är njugg,
hånler kallt och dricker vatten,
själv en nytta gör ett dugg
men dessmera ökar skatten.

En är till för slaveri,
en är till för lättja bara,
en har fått sig födgeni,
en förstör det andra spara.

Ja, mig syns den enas lott
är att gno för sig och andra,
då en annans liv är blott
ägnat till att andra klandra.

Vill man undgå allt förtal,
synes mig är bäst att vara
loj och slö och neutral
och på mynt och krafter spara.

Dikten innehåller, som synes, en del rätt så salta erfarenheter av det kommunala livets besvärligheter. Nyländer uppnådde den höga åldern av 97 år och var vid sin bortgång stadens äldste innevänare. »Den siste borgaren» av gamla stamman» följdes till graven av hela stadens vördnad och tacksamhet.

Repslagare *Sven Ringsstrand* ägde den gård vid Rådhusorget, som numera betecknas med Myntet 1 och hade sin bana med stadsfullmäktiges tillstånd förlagd till gränden mot gamla gästgivaregården, som med anledning härav ännu benämnes Repslagaregränden. Han var stadsfullmäktig åren 1863—1866.

*Garverifabrikör Per Åström
stfm. 1863-1879.*

Garverifabrikör *Per Åström* låter sig ej mycket förnimma i stadsfullmäktiges protokoll. Hans 16-åriga mandattid, 1863—1879, vittnar dock om gott förtroende från väljarnas sida. Åström innehade stadens största garveri och drev en omfattande rörelse i sin branch. Gästfri, enligt tidens sed höll han dukat bord från morgon till kväll för vänner och kunder från när och fjärran, en gästfrihet, som i längden kanske blev alltför betun-

gande för den ekonomiska ställningen.

Stadsläkare doktor Carl Sevon tillhörde stadsfullmäktige 1863—67. Han synes ej mycket hava deltagit i de förda förhandlingarna, troligen beroende på försvagad hälsa. Han avled nämligen sistnämnda år efter en längre tids sjuklighet.

Han efterträddes i stadsfullmäktige av med. doktor F. A. Djurberg under åren 1867—71, då han avflyttade till Linköping, där han dog 1875 vid 81 års ålder. Djurberg var ledamot av fattigvården m. fl. nämnder. Till doktor Sevons efterträdare som stadsläkare utsågs enhälligt doktor N. E. Nyström, förut anställd som läkare vid länslasarettet härstädes. Stadsläkarelönen: 600 riksdaler rmt pr år.

Med. Dir. C. F. A. Djurberg
sifm. 1867-1871.

Skräddare P. J. Berg tillhörde fullmäktige åren 1863—1878. Han synes hava varit mycket intresserad för

Skräddaren P. J. Berg
sifm. 1863-1878.

den vid denna tid populära skarpskytterörelsen och utverkade att hundskattemedlen under en följd av år tillfördes denna rörelse. Stadens borgare synas rätt allmänt låtit inrollera sig i skarpskyttarnas led, ty å porträtt från denna tid ser man många iförda den trevliga skarpskytteuniformen. Skyttarne hade sin egen musikkår, som i sin mån bidrog att höja trevnaden i samhället. Skjutövningarne bedrevos å bana i närheten av Litzells källa.

Skomakaremäst. J. E. Wallerstedt sfm. 1863-1904.

Sadelmakaren E. Klingström sfm. 1863-1867. ¹⁾

En annan bemärkt borgare med gott och stadgat anseende var skomakaren J. E. Wallerstedt, stadsfullmäktig från 1863 till 1904. Hans inlägg i diskussionen äro visserligen sparsamma, men hans 40-åriga medlemskap och hans deltagande i nämndernas arbete vittnar otvetydigt om det stora förtroende, han åtnjöt.

Urmakare G. Hjerner sfm. 1863-1864.

Koll. scholur, P. A. Stylin sfm. 1863-1866.

¹⁾ Sadelmakaren A. Klingström tillhörde stadsfullmäktige åren 1863-1867.

Carvaren E. M. Eriksson, Handelsarrendatorn A. Hjorton, Urfabrikör G. Hjerner och Målaren C. J. Sandström försvinna redan vid valet 1864, den senare för att återbördas till fullmäktige fr. o. m. 1871. I de avgångnas ställe inträda nu College scolæ, sedermera kyrkoherde P. A. Stylin, brunnsintendenten doktor Gustaf Böttiger, notarien och postmästaren Ph. W. Cederborg och grosshandlare C. J. Munk.

Vid val av ordförande 1865 erhöles förutvarande ordföranden, konsul Engström och doktor Böttiger vardera 7 röster. Lotten utföll till Engströms fördel, men han avsåde sig uppdraget till förmån för Böttiger, som vid ny omröstning erhöles 11 röster. Det sålunda givna förtroendet förnyades sedan årligen till 1880, då han avflyttade från samhället.

Provinsiälläkaren, brunnsintendenten och riddaren doktor Gustaf Böttiger var en mäktig respektabel herre med något av aristokrati i hållning och sätt. Han efterträdde som brunnsintendent d:r Olof Lagberg, men torde ej ägt den entusiasm och popularitet, som utmärkte denne, varför brunnen under Böttigers tid ej förmådde bibehålla den höga rangplats, den hittills ägt utan gick avsevärt tillbaka.

Som representativ personlighet fyllde han emellertid tillfullo måttet och ordförandeskapet i stadsfullmäktige skötte han med stor bravur. Flera goda uppslag kommo från ordförandeplatsen och hans intresse för staden och dess utveckling var omisskännligt. Efter borgmästare Blidberg blev han stadens representant i landstinget. Vid sin avgång erhöles han också många tydliga bevis på stadens aktning och tacksamhet.

*Brunnsintendenten
D:r Gust. O. Böttiger
stfm. 1865-1880.*

*Postmäst. Ph. W. Cederborg
stfm. 1863-1879.*

En allmänt känd och icke så litet originell Söderköpingsbo från denna tid var hovrättsnotarien och postmästaren Ph. W. Cederborg, stadsfullmäktig 1865—1879. Rak och stätlig såg man honom ofta på stadens gator, gemytligt hälsande till höger och vänster, ty alla kände postmästaren och han dem. Sällan såg man honom vare sig ute eller inne utan en stor cigarr med eller utan eld, mestadels utan, dinglande i vänstra mungipan. Tillika innehavare av stadens bok-

handel, expedierade han om vartannat post, musikalien och böcker i samma lokal, densamma där bokhandeln ännu är inrymd. Brevbärare fanns ej vid denna tid, utan man hämtade själv sin post och han beledsagade nästan alltid dess utlämnande med någon gemytlig, humoristisk anmärkning. Vid stadsfullmäktiges sammanträden lade han ofta sitt ord i vägskålen för eller emot i föreliggande ärenden och själv var han icke utan initiativ. I protokollet från den 24 mars 1869 heter det sålunda: »Vid slutet av detta sammanträde fäste postmästare Cederborg uti ett omständigt och på sakförhållande grundat föredrag» uppmärksamheten på de olägenheter, som äro rådande, däri genom ett postbefordran vid härvarande postkontor äger rum blott 3 gånger i veckan samt hemställde, att stadsfullmäktige måtte ingå till Kungliga Generalpoststyrelsen med begäran om daglig postbefordran. Detta blev också stadsfullmäktiges enhälliga beslut. Cederborgs far var borgmästare i Söderköping före Blidberg.

Grosshandlare C. J. Muncck var en av stadens mest berämrkte män med stort inflytande på dess angelägenheter och tillhörde fullmäktige 1865—1874. Han var stadens förnämsta affärsman, huvudsakligen i spannmål. Rörelsen var förlagd till hans stora fastighet vid Rådhus-

torget med tillhörande magasin, som nu till stor del disponeras av Almkvist och Skoglunds efterträdare. Dessutom ägde han egendomarna Evertsholm i Drothems och Ring i Å socken. Något foto av denne framstående borgare lär ej finnas, enligt närståendes utsago.

Med år 1867 inträder konditor C. J. Borén, men avgår redan i början av år 1868, då han till sin efterträdare fick grosshandlaren Selim Lindner. Denne övertog och utvecklade än mer den Munckska rörelsen under firmanamnet Lindner & C:ii. Som kompanjon hade han under första tiden handlanden O. Fredriksson. Firman handlade i parti och minut med spannmål, specierier och diverse, manufaktur m. m. Efter en del år utträdde Fredriksson ur firman och

*Konditor C. J. Borén
stfm. 1867-1868.*

Lindner blev ensam innehavare. Specieri- och manufakturaffärerna överlämnade han efterhand till sina biträden, den förra till C. Larsson och den senare till Nylund och Törnell samt slutligen även spannmålshandeln till sin sväger A. Eriksson, varefter han med en betydlig förmögenhet avflyttade till Stockholm, där han avled 1922. Utpräglad affärsman torde han ej haft mycken tid övrig för kommunala angelägenheter åtminstone under de år denna skildring omfattar.

*Grossh. Selim Lindner
stfm. 1868-1891.*

*Kontraktpr. Dr C. Petrelli
stfm. 1868-1879.*

Kyrkans, skolans och fattigvårdens intressen bevakades framför allt av kyrkoherden, kontraktsprosten, teologie doktor Carl Petrelli, född 1806, död 1889. Han inträdde i stadsfullmäktige först 1868 men hade långt dessförinnan i skrivelser och protokollsutdrag påkallat stadsfullmäktiges ingripande i huvudsakligen kyrkans och fattigvårdens svårigheter. Petrelli var före sin hitkomst lektor vid Linköpings gymnasium och blev här inspektor för stadens

läroverk. I denna egenskap gjorde han 1865 en framställning till stadsfullmäktige om ett anslag av 350 rdr rmt till arvode åt en extra lärare för skolans utvidgning till 4 klasser under påföljande hösttermin. Framställningen bifölls. Under de svåra åren 1867—69 hade fattigvården svårt att hålla nöden borta från särskilt de arbetslösa hem. Som nödhjälpsarbeten anvisades av stadsfullmäktige: deltagande i åns uppuddring, slagning av makadam till stadens vägar, vartill bland annat resten av kyrkans ringmur fick tillsläppa material, upphuggning av ved samt bjälkar och timmer till torgkanalens överbyggnad, inköp av ull och lin till förarbetning, varjämte dr Petrelli meddelade, att Gusums bruk förklarar sig villigt att låta därtill lämpliga personer erhålla någon förtjänst med tillverkning av knappnålar, för vilket ändamål materiel och undervisning utlovades. Även kyrkans dåliga ekonomi vållade dess herde stora bekymmer och stadskassan fick vid upprepade tillfällen träda hjälpare emellan. En reservfond, som därvid liksom vid ordnande av en del andra extra utgifter kunde utnyttjas, var brännvinsförsäljningsbolagets vinstmedel. Denna enligt mångas mening något grunliga källa blev också flitigt utnyttjad, dock icke alltid utan protes-

ter. I en reservation av borgmästare Blidberg och doktor Nyström 1870 heter det sålunda: »att den borgerliga och kyrkliga kommunen icke böra med varandra sammanblandas» och »att, då församlingen skuldsatt sig utan att förut veta, varmed dess skulder skulle betalas, det må vara församlingens egen sak att förskaffa sig utväg till dess betalande». Doktor Petrelli tillhörde fullmäktigekåren t. o. m. 1879 och var sista året dess ordförande. Den gode doktors predikogåvor svarade knappast mot hans erkänt stora lärdom, men sin församlings vördnad och tillgivenhet åtnjöt han i rikaste mått, ty han var först och sist en varmhjärtad och god människa.

Stadsfullmäktiges sekreterare under dessa år var stadsfiskalen J. W. Bergström. Man måste beundra den reda, noggrannhet och ordning, med vilken fullmäktiges protokoll blivit förda och icke minst Bergströms utomordentligt vackra och lättlästa handstil. Malisen påstår visserligen, att förberedelserna för ett ärendes behandling ofta vore så grundliga, att protokollet var färdigt före sammanträdet början, och att några ändringar däri ej medgavs, men denna antydning innehåller säkerligen mera förtal än sanning. Vad som förskaffat honom binamnet »Skatan» är för nedskrivaren av dessa anteckningar obekant. Bergström tjänstgjorde även som sekreterare i drätselkammaren jämte flera nämnder och utredningar, var dessutom kamrer i sparbanken och i Östergötlands Ensk. Banks avdelningskontor härstädes, allt med samma ordning och prydighet vid utförandet av de uppdrag, som blivit honom anförtrodda. Hans sätt att bemöta allmänheten saknade nog mycket av det tillmötesgående och gemyt, man nu för tiden är van att finna av personer i hans ställning.

En annan av stadens tjänstemän vars namn man ofta möter i stadsfullmäktiges protokoll var stadskamreraren C. J. Nordén. Vi äldre minnas honom som en liten välvillig man, den där med stor noggrannhet och plikttröhet skötte sina åliggande. Senare åren av sin långa levnad var han tjänstledig med nuvarande stadskamreraren som ställföreträdare.

Stadsnotarien C. J. Norden.

På tal om stadens befattningshavare kan nämnas, att år 1869 reglerades dessas löner till följande belopp i riksdaler riksmünt:

1 borgmästare 3,000:—,
1 litterat rådman och stadsnotarie 1,600:—, 1 litterat rådman 400:—, 1 extra rådman 100:—, 1 auktionsförvaltare 350:—, 1 stads-kamrerare 800:—, 1 stadsfiskal 400:— samt tvenne poliskonstaplar 500 vardera.

Bland övriga, i det föregående ej nämnda ärenden, kunna följande vara av in-

teresse: Vid slutsammanträdet 1865 föreslog ordföranden, Doktor Böttiger, »att stadsfullmäktige, för att uttrycka den även härstädes allmänna glädjen över den för ett älskat fäderneslands framtid så viktiga representationsförändringen och för att varaktigare och värdigare än genom en snart glömd festlig tillställning av denna glädje bevara hägkomsten, måtte utfärda en inbjudning till stadens och ortens inbyggare, att genom frivilliga bidrag sammanskjuta en premiefond, vilken under namn av *Louis de Geers premiefond* skulle överlämnas till härvarande Elementarskola och varav räntan årligen den 7 december skulle utdelas till någon eller några för sedlighet och flit utmärkta skolegossar». Förslaget vann enhälligt bifall och å utlagda listor insamlades 330 rdr rmt. Dessa medel skulle insättas i stadskassan och förräntas efter 6 proc. såsom annu sker.

Den 29 januari 1866 upplästes en av Civilingenjören Henry Beatley till fullmäktige avläten skrivelse, varuti denne erbjuder sig att på egen bekostnad anlägga ett g a s v e r k här i staden, men det frikostiga anbudet blev av någon anledning av stadsfullmäktige enhälligt avslaget.

Den 16 maj 1867 blev likaledes på doktor Böttigers förslag en stång med vindflöjel uppsatt på Ramunderberget.

Till sammanträde den 18 oktober s. å. inkom borgmästare Bliedberg med en skrivelse, vari han framhöll olägenheterna av, att polisbetjänterna ej hade ett rum, dit de vid svårt väder kunde taga sin tillflykt, skriva sina rapporter m. m. och där allmänheten kunde beräkna träffa polis vid förekommande behov. Hittills hade nedre förstugan i rådhuset fått giva ett nödortfigt skydd. Efter vederbörlig utredning, förhydes ett rum i det hus, som för några år sedan fick giva plats åt Ostgötabankens nybyggnad vid Storgatan, samt försågs med nödig utrustning. Så tillkom stadens första poliskontor.

I början av år 1868 erhöll Brunnsbolaget fri nyttjanderätt på 10 år av den s. k. Bergshagen att där anlägga mindre promenadvägar med sittplatser för badgästernas trevnad och förströelse.

Ser man på sammansättningen av stadens förtroendemän under denna tid finner man, att dessa i synnerligen stor utsträckning utgjordes av stadens hantverkare. I den första uppsättningen av stadsfullmäktige finna vi sålunda icke mindre än 14 hantverkare representerande 12 olika yrken. Övriga voro 3 handlande, 1 skolman, 1 läkare och 1 apotekare. Genom förekommande nyval ändrades smäningsom denna sammansättning, så att 1870 hantverkarnas antal nedgätt till 7, därtill 4 handlande, 4 skolmän, 3 läkare, 1 apotekare och 1 postmästare. Dessa proportioner bibehöll sig i stort sett även under nästa decennier.

Den, som är nog gammal, att han känt några av de forna hantverkens mästare, erinrar sig dem såsom synnerligen värnadsvärda och vederhäftiga med något av, vad jag ville kalla, hantverkets adelsmärke över sig. Vad de gamla odalmännen voro för landsbygden, voro dessa borgare för städerna. Med »mäster»-titelns utbyte mot »fabrikör» försvann mycket av hantverkets betydelse och stämning.

Jag ber att få avsluta denna återblick från det kommunala livet i Söderköping på 1860-talet med en värdsam vädjan till alla, som äga eller kunna anskaffa bidrag i ord

eller bild från det Söderköping, som varit, att antingen överlämna dessa som gåvor till S:t Ragnhilds Gille eller som lån för avskrift eller reproduktion. I denna uppsats saknas sålunda foto av bagare Lejkel, repsl. Ringstrand, doktor Sevon, direktör Ahlstedt, grosshandl. Munck, målare Sandsröm med fru, vilka efterlämnat en donation, handl. Hjorton, garv. Eriksson och stadsfiskal Bergström.

För en eventuell fortsatt återblick saknas porträtt av bryggare P. A. Joelsson, grosshandl. Ludvig Johansson, brygg. C. J. Eriksson, lykttändare Fr. Jonsson, handl. C. A. Larsson, collega C. M. Blomberg, kronofogde A. G. Hallin, bokh. Bundy m. fl. Men icke blott från staden utan även från omgivande bygden äro slika bidrag lika välkomna.

Skärgårdsbåtar vid gamla marknadsplatsen nära Korsån.

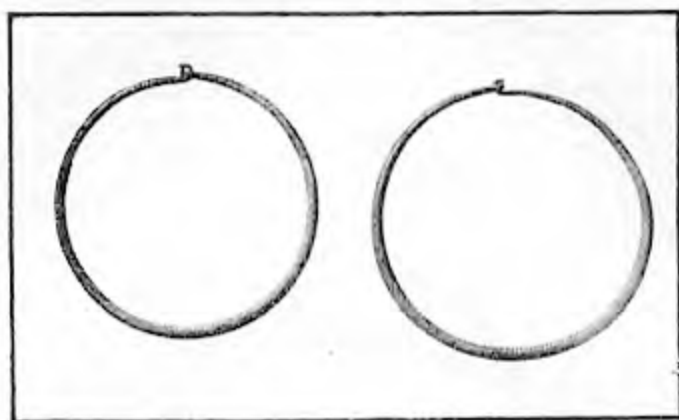

Fig. 1 o. 2. Skärkinds sm, Östergötland. Ca 1/6.

Ett ringfynd från bronsåldern.

Av PAR OLSÉN.

S:t Ragnhilds Gilles samlingar ha under det senaste året utökats med ett märkligt fynd från Skärkinds socken. Till den samling, som hopbragts av framlidne handlanden Henning Helander i Skärkind, hörde bl. a. tre halsringar av brons, vilka redan tidigare varit föremål för arkeologernas intresse. 1927 blevo de sålunda genom överstelöjtnant N. D. Edlund insända till Statens historiska museum för avbildning och beskrivning i Antikvarisk-topografiska arkivet. Museet gjorde vid detta tillfälle försök att förvärva ringarna, vilket emellertid strandade på herr Helanders önskan, att de efter hans död skulle tillfalla »ett i orten varande hembygdsmuseum». Vid hans förra året inträffade frånfälle inköptes de av S:t Ragnhilds Gille. En av ringarne överläts emellertid till Östergötlands museum i Linköping, där den nu befinner sig under inventarienum-

mer C 2881 (fig. 2). De båda kvarvarande ringarna (fig. 1 o. 3) äro införlivade med Gillets samlingar.

Tyvärr äro fyndomständigheterna alldeles okända och fyndorten kan ej anges närmare än som »sannolikt Skärkinds s:n».

De tre ringarna äro alla av samma huvudtyp, tämligen platta med rombisk genomskärning; ändarna äro omböjda till hakar, som gripa in i varandra. Undersidan är slät.

Fig. 3. Skärkinds s:n, Östergötland. C:a $\frac{1}{4}$.

Oversidan är till större delen snedreflad med åsarna gruppvis släta och tvärstreckade. Partierna närmast ändarna sakna reffling, men ha i stället en ornering, bestående av inristade linjer, ordnade i grupper med växlande lutning (fig. 4); på den största ringen, som här är mycket nöti, äro dock grupperna parallella. Ringarna ha en yttre diameter av 17,3, 18,5 och 18,9 cm. Den största och den minsta ringen (fig. 1 o. 2) äro varandra mycket lika med en största bredd av 0,9 cm. och en största tjocklek av 0,6 cm. Den mellersta ringen (fig. 3) är däremot grövre med en största bredd av 1,3 cm. och en största tjocklek av 1,1 cm. Ringarnas vikt är 131,5, resp. 313,5 och 123 gr.

Vid ett första påseende ge ringarna intryck av att tillhöra en mycket sen del av bronsåldern eller kanske början

av järnåldern. Utmärkande för denna tid äro just platta ringar med gjuten reffling — efterbildande tidigare, vridna ringar —, eller med inristade grupper av snedlinjer, växelvis riktade åt olika håll, alltså en ornering, liknande den på Skärkindsringarnas ändpartier. Emellertid brukar på dessa sena ringar även refflingen vara vänd åt olika håll, ej enkelriktad som på Skärkindsringarna. En närmare granskning visar också, att dessa ha sina närmaste paralleller inom en mycket tidigare tid, bronsålderns 4:de period.

Fig. 4. Detalj av fig. 1. Cia $\frac{3}{4}$.

Särskilt belysande är ett märkligt depåfynd från Sylstorp i Skåne, vilket kom i dagen 1883¹⁾. I detta fynd ingingo, förutom ett par s. k. tutulusformade prydnader och några spiralarmbånd, ej mindre än 10 halsringar. De flesta av dessa ringar förete en ornering av alldeles samma slag som Skärkindsringarnas: större delen av ringen snedrefflad med åsarna gruppvis släta och tvärstreckade²⁾ ändarna ornerade med inristade vinkelband av parallella linjer (fig. 5—7). Samma ornering återkommer på andra fjärdeperiodsringar, t. ex. på ringen fig. 8 från Vemmerlöv i Skåne³⁾ och en ovanligt rikt ornerad ring från Bringsarve på Gotland⁴⁾. Snedreffling samt vinkelband, bildade av parallella linjer, äro ornamentsmotiv, som återkomma under olika perioder och kunna ej i och för sig

¹⁾ St(atens) H(istoriska) M(useum) 7326. Se Montelius i Månadsbladet 1884, sid. 180 ff. och Montelius: Minnen från vår forntid fig. 1123 m. fl.

²⁾ Flera här nämnda ringar ha dock släta åsar.

³⁾ Montelius: Minnen, fig. 1125.

⁴⁾ Hansson: Gotlands bronsålder pl. 14: 70.

användas för en datering. Den fördelning av dessa motiv, som förekommer på Skärkinds- och Sylstorsringarna m. fl. nu nämnda — mitten snedreflad, ändarna med vinkelband — liksom växlingen mellan grupper av släta och tvärstreckade åsar synes däremot uteslutande tillhöra 4:de perioden. Till denna period måste därför Skärkindsringarna föras.

Fig. 5. Sylstorp, Kvidinge s:n, Skåne. $\frac{1}{4}$.

Sylstorsfyndet ger för övrigt en god inblick i halsringarnas utveckling under fjärde perioden. De äldsta (fig. 5) äro tillverkade av en fyrkantig ten, som vridits, så att det uppkommit en runt om löpande reffling med skarpa åsar. Ändpartierna äro alltid släta och sluta i hakar. Ringar av denna typ — om än av växlande storlek och tjocklek — förekomma såväl under fjärde som femte perioden. Ytterst gå de kanske tillbaka på de vridna guldringar, som finnas under tredje perioden. Snart uppträda

emellertid vid sidan av de vridna ringarna andra, hos vilka vridningen blivit ersatt av en gjuten snedreffling. Åsarna äro här lägre och mera rundade samt tätare ställda. Man fann det nu onödigt att framställa refflingen runt om, ringarna med gjuten reffling ha nästan alltid slät undersida.

Fig. 6. Sylstorp, Kvidinge s:n, Skåne. $\frac{1}{2}$.

På detta stadium delar sig utvecklingen. Den ena linnen leder till allt större och kraftigare former. På samma gång ringarna tilltaga i tjocklek minskas emellertid elasticiteten. För att kunna öppnas måste de göras i två delar, varvid den mindre medelst en tapp skjuter in i den större (fig. 6). Med tjockleken ökas ju även tyngden. Detta avhjälpes genom att ringarna göras ihåliga med öppen undersida (fig. 7—8). De yngsta och mest uppsvällda ringarna bestå endast av ett tunnt skal.

Den andra utvecklingslinjen leder till sådana platta former som Skärkindsringarna. Den är hittills föga beaktad. Jag lämnar här en förteckning över de hithörande ringar jag funnit i litteraturen samt vid en genomgång av materialet i Statens historiska museum. I denna medtager jag ej blott de utpräglat platta ringarna utan även

Fig. 7. Sylstorp, Kvidlinge sn, Skåne. $\frac{1}{4}$.

de (typologiskt tidigare) med mera rund genomskärning, då en gräns är svår att fastställa. Gemensamt för alla är emellertid, att de äro gjorda i ett stycke och att undersidan är slät medan översidan till större delen är snedrefflad.

I det ovan omtalade fyndet från Sylstorp i Skåne ingår en platt ring med snedreffling endast på översidan (fig. 9). Ringen, som är mycket nött, saknar all ornering utom refflingen. Ytterligare en Skånering förvaras i Sta-

tens historiska museum. Tyvärr synes den sakna inventarienummer ⁵⁾). Det är en platt ring; ena ändan är avbruten, den andra är försedd med inristade linjegrupper. Undersidan är konkav.

Från Öland härrör en ring, funnen vid Lilla Brunnby i Stenåsa s:n tillsammans med bitar av spiralarmband och en avlång henknapp ⁶⁾). Föremålen skulle enligt uppgift,

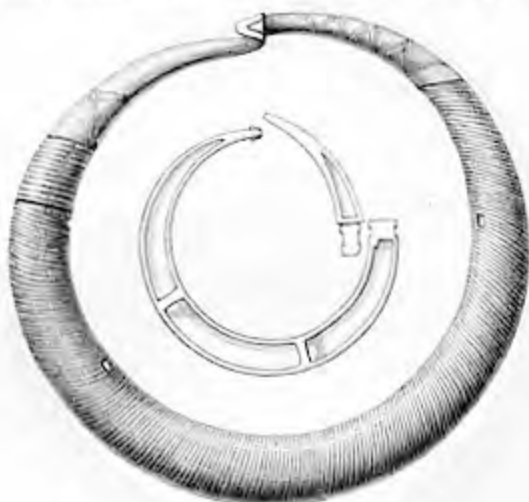

Fig. 8. Vemmerlöv, Vemmerlövs s:n,
Skåne. $\frac{1}{2}$ (1/2).

som dock betvivlas av Åberg ⁷⁾), ha legat i en grav med två skelett. Ringen ifråga har närmast rund genomskärning och är starkt skadad av ärg. På Gotland (utan närmare fyndort) är funnen en ring, som avbildas av Hansson i Gotlands bronsålder pl. 13: 78 ⁸⁾). Ändarna upp-

⁵⁾ Märkt: I Br (I. Bruzelius) och Sk (Skåne, senare tillskrivet).

⁶⁾ St. H. M. 7701. Åberg: Kalmar läns bronsålder (Medd. fr. Kalmar läns fornminnesför. IX) nr 167.

⁷⁾ a. a. sid. 44. Åberg för ringen till 5:e per. Sättes den som här till 4:e, blir uppgiften om en skelettgrav något mera sannolik.

⁸⁾ Gotlands Fornsal Dep. C 731.

givas vara ornerade med »dubbla rader av trianglar, skilda av liniegrupper». På en del åsar synes tvärstreckning.

Fig. 10 visar en ring, funnen vid Sörgården, Bolums s:n, Västergötland⁹⁾. Den är mycket platt med närmast rombisk geometrisk form. Åsarna äro starkt slitna. Ändarna äro ornerade med inristade vinkelband.

Fig. 9. *Sylstorp, Kvidinge s:n, Skåne.* $\frac{1}{4}$

Slutligen finnes från Bohuslän (utan närmare fyndort) en ring med närmast oval genomskärning¹⁰⁾. Ändarna äro starkt avsmalnande, avbrutna.

De här uppräknade ringarna ha en diameter på 12,5—15 cm. I detta avseende skilja de sig från Skärkindsringarna, vilkas diameter uppgår till c:a 17—19 cm., således ej oväsentligt mera. Detta större omfång kan möjligen tyda på en något senare tid, närmande sig 5:e perioden med dess i allmänhet större ringmått. Senare än 4:de pe-

⁹⁾ St. H. M. 13452. Fornvännen 1908, sid. 246, fig. 111.

¹⁰⁾ St. H. M. 1270.

rioden kunna de dock ej sättas, då såsom vi sett, deras ornering är av ett slag, som endast förekommer under denna period.

Troligen ha de tre ringarna burits tillsammans, liggande på varandra med den minsta överst. Denna ring är också den, vars översida är bäst bevarad; orneringen framträder här skarpt och klart, medan den på de båda

Fig. 10. Sörgården, Bolums s:n, Västergötland. $\frac{1}{2}$.

andra ringarna är delvis bortnött. De ovan omtalade ihåliga ringarna buros ofta på detta sätt tre tillsammans av uppåt avtagande storlek. Senare fann man på att förena de tre ringarna till ett sammanhängande halssmycke, men dessa smycken tillhöra följande period. Även i detta avseende visa sig alltså Skärkindsringarna mest överensstämma med förhållandena under fjärde perioden.

Till vår kännedom om Östergötlands bronsålder lämnar Skärkindsfyndet ett välkommet bidrag. Några hals-

ringar äro förut ej kända från fjärde perioden i vårt landskap. Från den följande tiden finnas däremot ej så få ¹¹⁾ Femte perioden representeras av två ringar; ett fragment av en ring med oval ändplatta från Sättra i Hycklinge s:n och en tunn vriden ring med tre omkastningar av vridningens riktning, funnen i Skällviks s:n (fig. 11).

Från 6:te perioden finnas ej mindre än 7 ringar, alla av typer, som utvecklats sig ur den sist nämnda. Det är dels vridna ringar med höga smala åsar, dels massiva ring-

Fig. 11. Skällviks s:n, Östergötland. $\frac{1}{4}$.

ar, med vridningen efterbildad i gjutningen. Av det förra slaget är ett par funnet vid Eksunds station, ett par i en mosse i Häradshammars socken och en (fragmentarisk) likaledes i en mosse i Häradshammar tillsammans med ena halvan av ett glasögonformigt spänne. Den senare typen företrädes av två ringar, funna tillsammans i en mosse vid Stora Vennerstorp 3 km. nordost om Söderköping.

Det parvisa uppträdandet av sjätteperiodsringarna tyder på att de burits två och två, vilket också bekräftas av slitmärken på ringarna. Men det visar också en annan sak, nämligen att de måste vara avsiktligt nedlagda. Och se vi nu på fyndförhållandena, så finna vi, att i de fall, där fyndomständigheterna äro kända, ringarna blivit hittade i en mosse.

De ansluta sig alltså till den stora grupp av mossfynd, man känner från vitt skilda perioder av vår förhistoria. Vid mossfyndens sida stå markfynden, som utgöras av föremål, nedgrävda i jorden, ofta invid en större sten, en

¹¹⁾ Schnittger: Ett offerfynd från Oxtorpsjön (Medd. fr. Östergötl. forn- u. museiför. 1916). Nordén: Östergötlands bronsålder.

kuile eller dyikt. Fynd av dessa slag kunna bestå av enstaka fönsaker eller av en större eller mindre samling föremål. De kännas som nämnt från olika tider; särskilt talrika äro de emeliertid under bronsålderns senare del.

Vad Skärkindsingarna beträffar, så talar all sannolikhet för, att även de — i likhet med de flesta av yngre bronsålderns (även 4:de periodens) halsringar — härröra från ett mark- eller mossfynd¹²⁾. Några ord om hur man uppfattar dessa fynd torde därför här vara av intresse, särskilt som halsringarna spelat en betydande roll i diskussionen om denna fråga¹³⁾.

Föremålen, som ingå i fynden, måste som nämnt vara avsköttigt nedlagda, ej tappade. Detta framgår såväl av fyndomständigheterna som av fyndens ofta mycket likartade sammansättning. Den senare omständigheten talar även emot en uppfattning av dem som tillfälligt undan-gömda skatter. Återstår så endast en religiös orsak till nedläggandet.

Enligt en mycket omfattad mening skulle nedläggningarna haft sin rot i den föreställningen, att vad en person gömmer i jorden under sin livstid, skall han komma i åtnjutande av efter sin död. En dylik föreställning fanns under vikingatiden, såsom framgår av flera ställen i den västnordiska litteraturen, och har i avsidet liggande bygder levat kvar ända inemot våra dagar¹⁴⁾. Det synes då ej för djärvt att antaga, att den funnits redan under bronsåldern. Såsom stöd för denna teori har man pekat på den torftiga utrustningen av yngre bronsålderns gravar, i motsats till den rika utstyrel, man gav de döda under den äldre. De talrika nedläggningarna i mark och mosse under yngre bronsåldern skulle alltså ersätta ett tidigare skedes rikare gravgåvor.

¹²⁾ Av de ovan förtecknade »Skärkindstypen» nästämde ringarna äro fyndomständigheterna kända endast för tre. Sylstorsringen ingår i ett större markfynd, Sörgårdsringen är funnen i en mosse, Brumbyringen härrör möjligen från en grav.

¹³⁾ Den följande framställningen avser givetvis endast bronsålderns mark- och mossfynd.

¹⁴⁾ Almgren i Svenska fornminnesför. Hålskr. X sid. 220 ff.

Mot detta resonemang ha invändningar gjorts av den svenske forskaren Bror Schnittger¹⁵⁾ och norrmanen Anathon Bjørn¹⁶⁾. De påpeka, att de nedlagda föremålen till övervägande del utgöras av kvinnosmycken. Det vore ju egendomligt, om endast kvinnorna sört för sitt tillkommande liv.

Schnittger anser emellertid fynden alltför olikartade för att kunna innefattas under en gemensam förklaring. Endast för en grupp, de enstaka eller parvis funna halsringarna från bronsålderns slut och järnålderns början vägar han sig på en tydning¹⁷⁾. Han framhåller deras förbindelse med vattnet, som yttrar sig i nedläggandet på sanka och fuktiga ställen. De böra enligt hans åsikt vara offer åt någon vattengudomlighet. Och denna identifierar han med den livsbringande storken, som enligt urgammal tro hämtar livsgnistan ur vattnet och för den till människan vid hennes födelse. Ringarna äro fruktsamhetsoffer, givna av kvinnor, som önska bli mödrar, eller av mödrar som tack för uppnådd moderslycka.

Den som senast varit inne på dessa frågor, är norrmanen Anathon Bjørn. Det övervägande kvinnliga inventariet i yngre bronsålderns mark- och mossfynd anser han tyda på, att de nedlagts som offer är en kvinnlig gudomlighet. Och eftersom halsringarna spela en framträdande roll i fynden, bör halsringen ha varit något för denna gudinna väsentligt. Från slutet av bronsåldern finnas små statyetter av brons (fig. 12), framställande en naken kvinna, ofta med en eller ett par ringar om halsen, ibland så väl återgivna, att man kunnat identifiera dem med 6:e periodens. I dessa små bronsbilder ser nu Bjørn framställningar av »Gudinnan med halsringen».

¹⁵⁾ Schnittger: Storken som livsbringare (Fornvännen 1916).

¹⁶⁾ Bjørn: Gudinden med halsringen (=Fra haug og mosemusem. Studier tillägnade A. W. Brøgger 1924); Tidlig metalkultur i Østnorge (Oldtiden XI) sid. 39 ff.; Vestbyfyndet (Universitetets oldsaksamlings skrifter II, Oslo 1929) sid. 56 ff.

¹⁷⁾ Schnittger låter denna grupp börja med femte perioden. Seden att nedlägga enstaka eller flera (tillsammansburna) halsringar förekommer dock redan under 4:e perioden, såsom bl. a. framgår av Skärkindsfyndet.

Hennes dyrkan har kommit hit söderifrån. Från Frankrike, Italien och östra medelhavsområdet känner man besläktade bilder av fruktbarhetsgudinnor. Av särskilt intresse är en italiensk gudinna, som alltid framställes naken och ibland är försedd med halsring. Ursprungligen har

Fig. 12. Stora Månstorp, Ingelstads sn, Skåne. ²/₃.

hon kommit från Främre Asien, där hon dyrkats tillsammans med den heliga yxan. Som stöd för sin teori pekar Björn på det förhållandet, att även i Norden yxan varit föremål för dyrkan under yngre bronsåldern. På hällristningarna ser man heliga yxor bäras i procession. I ett flertal fall har man även funnit dessas förebilder, yxor av

en storlek och en beskaffenhet, som gör det omöjligt, att de kunnat användas i praktiskt bruk ¹⁸⁾. Dyrkan av gudinnan med halsringen och av den heliga yxan skulle således samtidigt ha inkommit till Norden från samma ursprungsland i Främre Asien, den trakt, som sett så många religioner födas.

Kommer än ej denna teori att bestå inför framtidens prövning, så innebär den i varje fall en tilltalande möjlighet. Men ännu är förmodligen ej sista ordet sagt i denna fråga.

Ett egendomligt förhållande gör sig gällande ifråga om de östgötska halsringarna. Granska vi fyndorterna, så finna vi, att alla ringarna — på ett undantag när — äro funna inom ett mycket begränsat område: Vikbolandet och trakterna närmast väster och söder därom. Från den rika slätten i väster, som dock lämnat de flesta fynden från yngre bronsåldern, kännes intet enda ringfynd.

Ansluter man sig till Bjorns teori, skulle man inom detta område kunna se utbredningen av gudinnans dyrkan i Ostergötland. Man skulle också kunna peka på, att området ifråga, om det än ej sammanfaller med, så dock visar en nära anslutning till Ostergötlands förnämsta hällristningsområde med dess många yxbilder. (Yxbilder finnas dock även i väster, på Hästholmenristningen). Så länge inga undersökningar föreligga över halsringarnas utbredning inom andra landskap, torde det dock vara för tidigt att framlägga något försök till förklaring.

¹⁸⁾ Beträffande dateringen av yxor och hällristningar se Björn: Vestbyfundet, sid. 57 f.

Göta kanal med Storån och Ramunderberget vid Söderköping i bakgrunden. Bilden tagen fr. höjden öster om Tegelbruksslussen.

Eff hundraårsminne.

Några erinringar i anledning av Göta kanals
östgötalinjes invigning 1832.

Av AXEL FERB.

Den 26 september 1932 har 100 år förflutet sedan Göta kanal efter hundraåriga undersökningar och förbättringar och mer än 20-årigt arbete under ofta till synes oöverstigliga svårigheter vunnit en sådan fullbordan, att den kunde i konung Carl XIV Johans, drottningens och kronprinsparets närvaro högtidligen invigas.

En kort återblick på tillkomsten av denna mäktiga farled, planlagd och fullbordad under en tid, då Sveriges ställning var synnerligen svag och underminerad, kan möjligen hava ett visst intresse för årsbokens läsare. För att kunna rätt uppskatta det gigantiska i det företag, som sålunda slutförts, måste man hava denna landets oerhört trängda belägenhet klart för sig liksom de primitiva hjälpmedel, som vid denna tid stodo till buds. Här få vi emellertid ett nytt belägg för den erfarenheten, att stora påfrestningar hos ett folk ofta skapar ett överskott av energi, som kommer en återuppbyggande verksamhet till godo.

Denna återblick kommer i huvudsak att begränsas till sådana detaljer, som beröra Söderköping och dess intressen samt staden närliggande orter.

1. Planer och förslag före 1800.

En farled från Västerhavet till Ostersjön via de stora innanhaven Väneren och Vättern hade i århundraden föresvävat en del framsynta svenskar såsom synnerligen önskvärd. Den viktigaste drivfjädern för åstadkommandet av en sådan förbindelse var det hinder Oresundstullen lade i vägen för Sveriges handelsförbindelser med västra Europas rikare kulturfolk. Man erinre sig, att Danmark före 1600-talets mitt ensam behärskade sjöförbindelserna mellan Västerhavet och Ostersjön. De första strävandena i nu nämnda riktning möta vi hos den store riksbyggaren Gustaf Vasa, som redan under sina första regeringsår välvde planer på en farled från Roxen genom Asplången till Söderköping, då en av landets förnämsta handelsstäder. Konungens planer utvecklas vidare av biskop Hans Brask, som 1526 framkastar tanken på en farled mellan Västerhavet och Ostersjö, och som enligt traditionen vid Norsholm påbörjat en kanal, den s. k. »Braskens grav». Detta arbete skall sedermera på befallning av Johan III hava fortsatts av dennes son hertig Johan av Ostergötland. I en Västra Husby tillhörig kyrkobok från slutet av 1600-talet har kyrkoherde Samuel Talenius, död 1702, härvid bland annat gjort följande anteckningar:

»På nordsidan haver varit fordom en å, som nu är en bäck, vilken löper från Asplången utmed Gäverstad mellan Varby och Venneberga till Söderköping, den fordom kallades Ryssån eller Ryssbäcken, men varför haver man icke med visshet förfarit. — — — Vad förbemålde Ryssbäck vidare anbelanger faller den icke med något starkt stråk eller ström utför om höst och vår som andra. Därför har Höglovlige i äminnelse Hertig Johan till Ostergötland förbudet, att han ingenstädes skulle med jord eller sten vidare igenhavas, utan broar, der de vägar fram hade, överbyggas synnerligen vid Norrbo, der samma bäck av Asplången begynner, för den orsaks skull, att han ville

låta gräva ifrån Norsholm, som han lät begynna in uti Asp-lången och sedan låta upprensa ock uppgräva denna bäck eller å intill Slätbaken och der blötvall var, med kran neder-slå pålar och derpå sedan på båda sidor huggen grästen lägga, att vallen icke skulle nedertrampas utan varaktig och stadig bliva måtte, både för det vatten, som esomoftast höst och vår stor skada tillfogar hela landet kring om sjön Roxen såsom ock för skeppsfarts skull, att man på denna väg med krigsskepp och andra farkoster genom slussar av och an utur saltsjön och in i Roxen fara kunde. Ja, man erinrar sig en ingenjör från Hålland, som detta uträtta och verkställa skulle, dertill beställd vara och icke allenast detta, utan att låta grava och slussar göra, derigenom man från Roxen in uti Vettern och derifrån in uti Venern av och an fara kunde.»

Genom frederna i Brömsebro (1645) och Roskilde (1658) blev danskarnas övervalde i Oresund brutet och tullfrihet åt alla svenska fartyg medgiven. Härmed försvann en av de förnämsta drivfjädrarna till åstadkommande av »havens förening». Planerna fingo vila till början av 1700-talet, då efter Carl XII:s olyckliga krig danskarna åter blevo herrar i Oresund och den svenska tullfriheten måste offras.

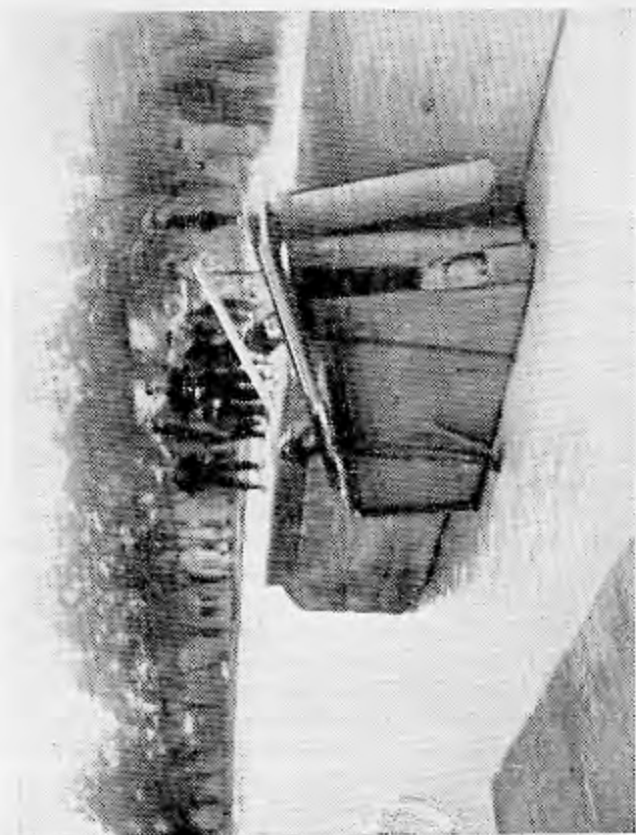
Nya undersökningar sattes nu i gång dels för att åstadkomma en flottled avsedd för örlogsflottans behov av mast- och spiror, dels för en kanalanläggning Motala—Norrköping, och beslut om denna senare fattades vid 1755—56 års riksdag. Penningebrist hos såväl statskassan som enskilda intressenter fördröjde emellertid beslutets utförande.

Under alla undersökningar och utredningar, som hittills ägt rum, har en oavbruten dragkamp fortgått mellan Norrköpings- och Söderköpingsbornas mot varandra stridande intressen. Denna dragkamp hade nu, som synes, utfallit till Norrköpings favör. Men vid 1772 års riksdag vänder sig helt oväntat bladet. Detta genom ingripande av Söderköpingsrepresentanten Hans Lindstedt, livligt understödd av prosten i Söderköping Jonas Breding. Dessa bedrovo sitt arbete bland respektive ståndsmedlemmar med sådan framgång, att riksdagen med upphävande av sitt

föret fattade beslut och trots Norrköpingsrepresentanternas energiska protester hos Gustaf III begärde ny undersökning. Denna anförtroddes åt generalkvartermästarelöjtnanten Carl Fredrik v. Röök. Enligt dennes förslag skulle en kanallinje Roxen—Slätbaken utgå från Braskens grav», som ännu efter nära tvåhundra år befanns användbar, därifrån fortsätta till Asplången och från denna sjö fortsätta till Söderköping. Här skulle vattendraget upprensas och sidorna beklädas med murad sten. I fortsättningen behövde än endast uppmuddras. Från Norrköping gjordes under tiden de största ansträngningar för att få kanalens ändpunkt förlagd till denna mäktiga och välstående stad, »denna betydliga juvel i svenska kronan». Det lilla fattiga Söderköping har väl aldrig haft någon vidare betydelse i den uppgående storstadens ögon, men nu saknades nästan ord för dess i alla avseenden stora ynkedom. »Dess fattiga innevånare kunde ju ej satsa några pengar till kanalbygget». Den lilla småstaden saknade ju »nästan alla Norrköpings» naturlige och genom konet, vetenskap och industri tillkomna förmåner. Den har ett sankt och oländigt läge, äger ingen nämnvärd sjöfart och intet märkeligt vatten, inga stadsmannarörelser av värde, knappt någon enda liten obetydlig fabrik. Dess näringar bestå mest i krögeri och hästhandel på landets marknader». Vidare gjordes gällande, att en kanal Roxen—Söderköping skulle avleda så mycket vatten från Motåla ström, att Norrköpingsindustrien skulle taga obotlig skada, om ej alldeles ödeläggas. I gengäld hade Söderköping enligt Norrköpingsbornas mening alla utsikter att bliva fördränt av Roxens vattenmassor. Terrängförhållandena utmålades också såsom övermåttan sumpiga och »göttjefulle», i saknad av all byggnadsmateriel och med »fast svåre naturlige — om ej oomkullstörtlige — hinder». Att norrköpingsleden i motsats härtill bjöd på idel fördelar var ju en given sak.

Söderköpingsborna blevo å sin sida ej svar skyldiga. Inlaga följde på inlaga från båda sidor. Söderköpingsborna fingo snart ivriga bundsförvanter i Roxens strandägare, vilka hoppades att genom den planerade kanalleden få lättnad i sjöns ofta återkommande översvämmingar.

1781 överlämnades v. Rööks förslag till granskning åt den erkänt skicklige kanalbyggaren Daniel af Thunberg.

Parti av Söderköpings sluss. 1)

Resultatet av denna granskning blev en nedgörande kritik av det uppgjorda förslaget, särskilt i vad detta avsåg av-

1) Såsom ett kuriosum till 100-årsminnet av Göta kanals tillblivelse, återgiva vi här en bild av den av ång. Juno den 2/6 1931 ramponerade Söderköpingssslussen.

ledande av Roxens »flödvatten». I den föreslagna kanalens dimensioner och byggnadssätt funnes även enligt Thunbergs mening »sådana fel och misstag, som uti verkställigheten ej kunde annat än medföra skada och olägenheter, om de ej bleve rättade». Med denna kritiska undersökning avstannade planerna om den ifrågasatta segelleden tills vidare.

Baltzar von Platen tar utredning och verkställighet i sina händer.

Den man, som skulle föra det under så lång tid planerade kanalföretaget till fullbordan, var Baltzar Bogislaus von Platen, född 1766, död 1829. Vad denne märklige man varit och verkat som politiker och statsman ligger utanför ramen för dessa erinringar. Icke heller kunna vi följa alla de svårigheter, han måste övervinna och de strider, han måste utkämpa vid de olika riksdagar, där kanalfrågan behandlades, för att få medel till det stora verkets fullbordan. Vi vilja i stället något beröra arbetets gång i våra bygder.

Thunberg hade i samband med sin kritik av det von Röckska förslaget framhållit nödvändigheten av nya undersökningar för uppgörande av ett mera tillförlitligt projekt, och till utförande av dessa förordat sin lärjunge i kanalbyggnadskonst Elias Schveder. Dessa undersökningar blevo också i sinom tid utförda och ligga i stort sett till grund för den kanalplan von Platen sedermera framlade och även genomförde. Man följde nu helt andra byggnadsprinciper. Man tog sålunda så gott som ingen hänsyn till de befintliga vattendragens lopp utan endast landets läge och markens beskaffenhet. I följd härav blev sträckningen Roxen—Asplängen—Slätbaken utlagd att följa den fastare marken utester de höjder, som begränsa den förut ifrågasatta dalgången å dess norra sida. Kanalleden blev härigenom ganska slingrande, men denna olägenhet ansågs uppvägd genom större stabilitet och mindre framtida underhåll.

År 1810 konstituerades det bolag, som skulle utföra det stora kanalbygget, och så högt spända voro förhoppning-

arna om vinst, att istället för ett beräknat aktiekapital av 1,200,000 kr. tecknades i det närmaste denna summa fyrdubbel. Sommaren samma år igångsattes arbetet på flera platser, däribland även Söderköping. Skälet till, att Söderköping redan från början kom ifråga som arbetsplats, var rätt så märkligt.

Von Platen hade nämligen ofta förut men särskilt 1810 energiskt framfört förslag om byggande av en station för skärgårdsflottan i Söderköping. I mars sistnämnda år inlämnade förslagsställaren till Kongl. Maj:tt ett av Samuel Bagge utarbetat projekt med memorial, i vilket planen närmare motiveras. Förslaget upptog en anläggning för skärgårdsflottan på den stora slätten mitt för Drothems prästgård, Kongsängen kallad, belägen söder om den tillämnade kanalen. Hit skulle förläggas utom dockor, skjul för 160 kanonjullar, 48 kanonslupor, 24 »pähjamer» (ett slags mindre båtar), 10 galärer, materialbodas, sjukhus, verkstäder, repslageri m. m. Platsen hade valts med hänsyn till lättheten att fylla dockorna från kanalen och tömma dem i den förbiflytande Lillån. Då tvänne fartyg av kanonslupars storlek samtidigt kunde rymmas i varje sluss och endast 15 minuter erfordrades för varje slussning, skulle skärgårdsflottan hastigt och lätt kunna förflyttas från den valda platsen ut i Slätbaken. Genom Sveaborgs förlust hade Sverige gått miste om en militär depot, som absolut nödvändigt snart måste ersättas. »Naturen och den nya kanalanläggningen bjuda så kraftigt handen», att man vid Söderköping med största lätthet kan få dockor och skjul samt obehindrad tillgång till alla råmateriel.

Sedan von Platens förslag förberedelsevis diskuterats av militära myndigheter, förordnades generaladjutanten för flottorna Viktor Stedingk, konteramiralen M. P. von Krusenstjerna samt översten vid flottorna C. F. Coijet att granska projektets olägenheter och fördelar. Dessa ansågo det vara lörenat med betydliga fördelar att utföra den ifrågavarande anläggningen för fartyg av t. o. m. 10 fots djupgående, 29 fots bredd och 110 fots längd. Läget voro ock fördelaktigt för tillförsel av proviant, virke, ammunition, materiel och förnödenheter av alla slag för flottans behov.

Stedingk och Coijet ansågo emellertid Söderköping allt för långt avlägset från Ålands hav, »den krigstheater, der en fiotlig flotta först måste mötas och en landstigning förekommas». Söderköping var dessutom en för liten stad, som vid flottans utrustning ej kunde lämna tillräckligt antal timmermän och hantverkare o. s. v. Gent emot dessa betänkligheter utvecklade Krusenstjerna såsom sin avvikande mening, att de fördelar Söderköping hade som huvudstation för svenska skärgårdsflottan vore sådana, att när kanalen vann sin fullbordad, och om anläggningen utfördes rätt, »skulle icke på något annat ställe i Sverige en skärgårdsflotta med så ringa kostnader kunna så skyndsamt utrustas, så bekvämt konserveras, så fort repareras och, från fiotliga försök att på stationen förstöra den, mera lätt kunna förvaras».

Kommitterades majoritet avstyrkte sålunda förslaget, von Platen inlämnade nytt memorial med av Bagge uppgjorda »på säkra kalkyler» grundade kostnadsberäkningar och längre fram ett nytt av Nils Ericson utarbetat, något ändrat projekt, men varken von Platen eller Söderköping fick någonsin se hans med sådan värme framförda tanke förverkligad.

Under de följande åren igångsattes arbetet på flera stationer däribland Gäverstad och Mem. På denna linje var det emellertid blott mindre betydande förarbeten, som utfördes, medan den egentliga arbetsstyrkan var förlagd till Västergötland.

Enligt den ursprungliga planen skulle hela kanalarbetet vara fullbordat på 10 år, men ännu efter 12 år var endast Västgötalinjen så pass färdig, att den kunde öppnas för allmän trafik och av konungen högtidligen invigas.

Först härefter blev det mera fart i arbetet på östgötalinjen och 1825 blev sträckan Vättern—Roxen med en mera privat högtidlighet invigd.

För att slippa de långa transportererna från kronans skogar inköptes 1824 Gäverstad egendom i Västra Husby socken, som sedan försåg så gott som hela den återstående delen av kanalen med nödigt virke och en del annan byggnadsmateriel. 1827 kunde kanalen trafikeras till Venneberga. 1828 fortsattes grävningarna å ömse sidor om

Söderköping, men till de dyrbara slussanläggningarne mellan Karlsborg och Söderköping saknades medel, då de av riksdagarne tid efter annan beviljade medlen åter voro förbrukade.

Det blev riksdagen 1829—30, som efter sedvanliga protester och utkämpade ordstrider mellan v. Platen och hans anhängare å ena sidan och hans företags vedersakare å den andra beviljade nödiga anslag till jätteverkets slutliga fullbordan. Mitt under de avgörande debatterna spreds under rättelsen, att greve Baltzar von Platen, kanalföretagets upphovsman och ledare den 6 december 1829 slutat sitt verksamma liv. Den märklige mannen fick sålunda ej själv lägga slutstenen å sitt enastående liivsverk, men alla svårare hinder voro nu undanröjda och dess slutförande jämförelsevis lätt.

Den man, som efter v. Platen fick ledningen sig anförtrodd, var generallöjtnanten friherre Franc Sparre. Åren 1830—31 bedrevs arbetet så intensivt, att på efter-sommaren 1832 vatten kunde påsläppas och kanalen i sin helhet öppnas för trafik. »Havens förening» hade blivit verklighet.

För arbetets utförande hade krävts en tid av närmare 23 år i st. f. beräknade 10, och kostnaderna, beräknade till 2,400,000 rdr, närmade sig i stället 14,000,000. Missförhållandena mellan beräkningar och verklighet får man tillskriva från början mindre omsorgsfullt utarbetade kalkyler, under tiden inträffade krisår och penningvärdets fall. Under byggnadstiden hade i runt tal 60,000 man utfört cirka 7,000,000 dagsverken av i regel 12 timmars längd. Arbetsstyrkan utgjordes till allra största delen av soldater, som turvis kommanderades från de olika regementena till arbetet vid kanalen och detta omväxlade hela tiden med militärovningsar. Varje soldat erhöll 13 skilling, 4 runestycken som dagspenning, men kunde vid beting öka denna med intill 75 proc. Vissa tider kunde arbetsstyrkan uppgå ända till 7,000 man för att vid penningeknapphet sjunka till några få hundratal. Bland förläggningen på östgötasidan finner man även ett kompani ryska straffångar, som efter freden föredrogo att stanna kvar vid kanal-

arbetet i stället för att återvända till sitt hemland. Namnen Petersburg och Mosku (Moskva) härleda sig från denna tid.

Det stora arbetet blir högtidligen invigt.

En för von Platen och hans kanalbygge synnerligen gynnsam omständighet var, att Carl XIV Johan ända från sin ankomst till vårt land både som tronföljare och regent följde detsamma med aldrig svikande intresse. Då västgötalinjen 1822 blev så pass färdig, att den kunde av konungen invigas, skedde detta under stort jubel från allmänhetens sida och ymniga nådesbevis från konungens.

Efter ytterligare 10 års arbete hade man nu äntligen kommit så långt, att kanalen i sin helhet kunde öppnas för trafik och anledningarne att högtidligt fira denna länge väntade händelse voro enligt de flestas mening synnerligen stora. Liksom för 10 år sedan lovade konungen att i egen hög person förrätta invigningen och för att giva festligheterna ännu högre glans, skulle han därvid åtföljas av sin drottning Desideria, kronprins Oscar och kronprinsessan Josefina. I samband med den högtidliga invigningen avlade de kungliga några dagars besök i Ostergötland. Fran skilda håll samlades de sålunda den 22 och 23 september hos greve Wetterstedt på Finspång, där stora anordningar vidtagits för de höga gästernas mottagande. Den 24 uppvaktades konungen här av en deputation från Norrköpings stad och kanaldirektionens ordförande, general, friherre Franc Sparre, som förelade de följande dagarnas program. Den 25 ägnades åt Norrköpings stad, som medels praktfulla illuminationer, fyrverkerier, saluter och festliga hyllningar av olika slag lade sina royalistiska känslor i dagen.

Randades så onsdagen den 26 september, då den högtidliga kanalinvigningen skulle äga rum enligt ungefär följande program:

- 1) De kungl. gästerna mottagas vid Snövelstorps bro och hälsas av kanaldirektionen g:m dess ordf. och av närvarande östgötar g:m dess landshövding, greve Hamilton;

- 2) Kanalfärd å linjen Asplången—Mem med kort uppehåll i Söderköping;
- 3) Avslutning med stor bankett vid Mem.

För de kungliga gästernas mottagning hade vid Snövelstorp uppförts ett stort tält, rymmande väl 250 personer samt däromkring en del mindre tält och baracker, vari frukost serverades. I kanalen lågo förankrade kungl. jakten *Esplendian*, kanonsluparne *Hektor* och *Neptunus* samt 3 kanalfartyg och 1 barkass, samtliga sirade »med alla flaggor och vimplar, som finnas bland *Neptuni* troféer». Vid konungens ankomst kl. 11 f. m. mottogs han med kunglig salut från de förutnämnda kanonsluparne, musik från en 80 mans musikkår från olika regementen under anförande av musikdirektören vid kongl. 1:a livgrenadierregementet *B. H. Crusell* livligt sekunderad av den från det folkrika landskapet samlade folkmassans jubelrop. Då konungen inträdde i tältet, passerade han mellan 16 soldater, representerande de 16 regementen, som utfört det väsentligaste arbetet vid förbindelsen mellan Västerhavet och Östersjön. Dessutom paraderade 2 kompanier ur *Kronobergs* regemente, som vid defileringen tillropades av konungen: »bra, bra, gossar!» — ett av de få svenska uttryck, konungen var mäktig.

I det stora tältet hälsades konungen å kanaldirektionens vägnar av dess ordförande, generalen friherre *Franc Sparre*, med ett tal »lika enkelt och anspråkslöst som han själv», i vilket han bland annat erinrade om von *Platens* stora insatser, varefter landshövding *Hamilton* framförde sin och alla östgötars hälsning. Båda talen besvarades omedelbart »med vanlig styrka och behag» av konungen, vilka svar tolkades av statssekreteraren *Skogman*.

Härefter skulle enligt programmet de församlade befara hela kanalsträckan ut till *Slätbaken*, där den sista slussen skulle öppnas av konungen, men då denne erfor, att man i så fall skulle få lov att vara med om 11 slussningar, fann han detta allt för tålmodsprövande och föredrog att med de övriga kungliga i vagn färdas till Söderköping för att där gå ombord å *Esplendian*.

Efter ankomsten till Söderköping intogo de kungliga frukost i borgmästare S. M. T. Cederborgs hus vid Storgatan (där bokhandeln numera är inrymd). »Där var i första rummet formerat en hay av 24 små vitklädda flickor, försedda med blomsterkorgar, varifrån ströddes väluktande blomster. I andra rummet paraderade något större flickor, vars egna blommor fäste mångas uppmärksamhet». I väntan på flottiljens ankomst gjordes därefter en tur genom staden och upp till hamnen, de kungligas väg alltjämt blomsterströdd av stadens unga damer, medan borgerskapet bildade hay. På stora torget var rest en väldig äreport med de kungligas namnchiffer.

Av de övriga gästernas färd ned till Söderköping lämnar Aftonbladet följande skildring: »Nu började det stora tåget genom Canalen; först jakten Esplendian, ombord på vilken voro den övriga Kongl. sviten, Canal-Direktionen, åtskilliga utländska Ministrar, Officerare m. fl. Därefter tvenne kanonslupar och ett canalfartyg med inbjudna passagerare och sist 2:ne canalfartyg, till vilka biljetter utdelades till andre presoner, som önskade medfölja. Alla fartygen voro rikligen försedde med vin till passagerarnes förfriskning gratis och framfördes av hästar, som på bankarna redos av snyggt uniformerade gossar, två för varje fartyg. Under hela tåget utfördes musik av Ostgötha Liv-Grenadiers Reg:s Musik-Corpsen i tvenne båtar, som medföljde. Vädret var gynnande, och alla funno farten högst behaglig på den stilla vattenytan, omgiven av sådesfält, ångar, betesmarker och vackra lantegendomar».

Sedan den kungliga familjen kl. 6 gått ombord på Esplendian, drogs denna under militärmusik och folkets jubel i all underdånighet av stadens Magistrat och Borgerskap in i den närbelägna slussen, som icke var den nuvarande utan låg ungefär mitt emellan denna och slussvaktarebo-staden. Mellan slussen och berget och uppför dess sidor var uppförd en anfiteatralisk läktare, från vilken liksom från bergets sluttningar i övrigt man hade det allra utsök-taste tillfälle att beskåda den passerande härligheten. Medan slussningen pågick, sjöng en utvald sängkör några för tillfället diktade sånger. Det anses, att mer än 10,000 personer från stad och land voro samlade här vid detta till-

fälle. En stor del av dessa följde på kanalbanken flottiljen på dess vidare färd till Mem, där nya skaror tillkommo.

Färden Söderköping—Mem skildras i brev av en deltagare, den 82-årige brukspatronen på Ramnäs i Västmanland, öfverste Tersmeden på följande målände sätt: »I en sluss (Tegelbruket) blev konungen suprenerad av en Pastor vid namn Stenkula, som omgiven av 40 bönder nalkades helt nära relingen, där konungen stod. Han höll ett kort tal på fransyska, ganska väl sammanfattat, men med en prononciation, som var vida bättre än kungens egen och gjorde allas förundran. En annan hade blivit satt i förlägenhet, men prästen fick ex tempore ett svar, som ej var överläst, men tävlade med Pastors oration. »(Prosten P. A. Stenkulas trupp fr. Ringarum förde en vit fana med rött frimurarkors, var väl inövad av Prosten och paradeerade med oväntad hållning. Konungens vänliga svar tolkades av kronprinsessan Josefina på svenska).» — — — Dä vi i skymningen nalkades sista slussen, kan jag ej beskriva den hänryckande anblicken av fältet, bergen och själva Ostersjö-havsviken, som lyste av bara eld. En oräknelig folkskara vimlade över land och vatten, ty utom kronofartyg från Stockholm och Göteborg speglade sig mångfaldiga segel i det upplysta vattnet, där de flesta fartyg voro från toppen till vattenbrynet späckade med lanternor. En ö mitt i utloppet i Saltsjön var på ett smakfullt sätt brinnande av den klaraste eld, så att själva Neptun måste av skenet fått lov att dyka till botten, skrämnd av det ovanliga skådespelet». (På Killingeholmen hade man till konungens ära av brinnande tjärtunnor bildat ett ofantligt C).

Under militärmusik och kanonsalut drogs kungafartyget av kanaldirektionens medlemmar genom sista slussen och ut till kajen nedom denna, där landstigning ägde rum. De kungliga och övriga inbjudna till ett antal av närmare 350 personer samlades nu i det stora magasin, som blivit uppfört vid kanalbassängen ovanför slussen och som för dagen var apterat till festsal av stora mått och där kanalbolaget anordnat en lysande festbankett. Intet fattades härvid, som kunde höja stämningen: den yppersta förplägning i mat och dryck, högstämnda tal beledsagade av jublande

leverop, fanfarer och dundrande kanonsalut samt musik från den stora militärörkestern. Efter middagen utfördes av kör och orkester en pompös kantat, författad av med. dr. M. M. av Pontin, musiken komponerad av dagens dirigent, musikdirektör B. H. Crusell, och i vilken soloparterna utfördes av den uppburne operasångaren N. W. Almlöf. Som avslutning på det hela avbrändes ett praktfullt fyrverkeri. Vid midnattstid kunde de kungliga bryta upp och återvända till Norrköping, där nya festligheter följande dag väntade dem.

Till förhindrande av olycksfall bland de stora folkmassor, som trängdes å stränderna och bländades av de många ljuseffekterna hade anstalter vidtagits, men detta hindrade ej, att ett 20-tal personer under aftonens lopp ramlade i plurret, men blevo alla lyckligen uppdragna och »slutade sålunda väl i kanalen sin dag men lyckligtvis ej sina li». Det är omtvistat huruvida ordstävets: »Bums i kanalen» härifrån leder sitt upphov.

Tjörtunnor, marchaller och övriga ljuskällor slocknade en efter annan, gäster och åskådare från när och fjärran skingsrades för att återvända till sina respektive hem efter en festtillställning, som för denna ort torde vara alldeles enastående.

100 år ligga emellan nu skildrade händelser och den dag, som i dag är, och mycket har därunder förändrats, men von Platens skapelse befinner sig i stort sett i samma skick som då det blev fullbordat, väl värdat av dem det vederbort, ett storverk av en ovanlig mans allt övervinnande energi och av ett folk, som nyss stått vid undergångens brant. Kanalen kunde väl ej någonsin fylla de högt uppdrivna förhoppningar om ekonomiska fördelar, som dess grundläggare hyste, men den har dock som trafikled fyllt en viktig uppgift och som turistled gjort vårt land känt och uppskattat vida i världen.

Källskrifter: Göta kanals historia utgiven av Samuel E. Bring. Meddelande fr. Östergötlands Fornminnes- och Museiförening 1919.